מדרש · אגדה · מדרש רבה · מפרשים · ידי משה

ידי משה על קהלת רבה

רבי יעקב משה העלין אשכנזי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ידי משה על קהלת רבה

רבי יעקב משה העלין אשכנזי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ידי-משה-על-קהלת-רבה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרשה א 4
פרק א 4
פרק ב 4
פרק ג 4
פרק ד 4
פרק ה 5
פרק ו 5
פרק ז 5
פרק ח 5
פרק ט 5
פרק י 6
פרק יא 6
פרק יב 6
פרק יג 6
פרשה ב 7
פרק ב 7
פרק יא 7
פרשה ג 7
פרק יא 7
פרק טז 8
פרשה ד 8
פרק ז 8
פרק ט 8
פרק יז 8
פרשה ה 9
פרק ד 9
פרק ה 9
פרק ו 9
פרק י 10
פרק יא 10
פרשה ז 11
פרק א 11
פרק ב 11
פרק ד 11
פרק ח 11
פרק יא 12
פרק כג 12
פרשה ח 12
פרק ב 12
פרק ד 12
פרק ה 12
פרק טז 13
פרשה ט 13
פרק א 13
פרק י 13
פרק יא 14
פרק יג 14
פרק יח 14
פרשה י 14
פרק א 14
פרק יא 14
פרק טו 15
פרשה יב 15
פרק ה 15
פרק ט 15
פרק יג 15

פרשה א

פרק א

חכמה שאלת ולא שאלת וכו'. פי' בלשון בתמיה והלא אני מבין תחבולות שלך לפיכך וכו' ולפ"ז היה המשל דומה לנמשל ודו"ק:

הה"ד דברי קהלת וגו'. מיד שרתה עליו רוח הקדש ואמר שלשה ספרים בפעם אחת שקשה מהו דברי לשון רבים ולא כתיב אמר קהלת אלא שמרמז כל הג' כפרים:

פרק ב

אין בו ממש. כן אמר שלמה ב' פעמים הבלים וג' פעמים הבל בזה הפסוק שהם שבעה וכדלקמן:

בשבת מאי אית לך למימר. ומשני מ"מ איכא מיתת בהמה ונגד זה אמר הבל ומיושב נמי דקדוק שבששי מביא פסוק אסף אדם ובהמה ובששי נברא רק אדם אלא ה"פ שע"י שנברא אדם מגיע מזה כליון לבהמה וזה הבל כנגד בריאת יום השבת ודו"ק:

פרק ג

מה הנאה וכו'. פי' כמו מה אומר ומה אדבר וגו' כן הכא מה יתרון לאדם כלומר מה לי לספר היתרון לאדם פירוש השכר שיהיה לו לעוה"ב די לו זריחת השמש וע"ז אמר ר"י ור"ע ושאר אמוראים עניני עומר עד ומה יתרון שיעמול לרוח שגם שם פירושו כך די לכם בנתינת רוח כמו הכא גבי שמש וק"ל:

אף על פי כן. פי' מן הדין אין צריך לזה שום בקשה שהביאו העומר שהוא ק"ו בנו של ק"ו אעפ"כ אני מבקש שתביאו אותו בעונתו וק"ל:

פרק ד

אלא שאני מעמיד אותם במומן וכו'. שמעתי בשם גאון אחד שזה הוא כוונת המשנה סוף פאה כל מי שאינו חיגר וסומא ועושה עצמו כאחד מהם אינו יוצא מן העולם עד שנעשה כאחד מהש וקשה למה כך ונראה שאם הוא אינו חיגר ועושה עצמו כחיגר א"כ לעתיד כשיעמוד בתחית המתים אז לא יהיה חיגר וא"כ יאמרו אחרים המית ואחרים החיה על כן מן ההכרח שאינו יוצא מעולמו עד שנעשה חיגר ואז לעתיד יעמוד במומו כדי שיאמרו שהוא זה ע"כ דפח"ח:

פגם הכתוב בכבודו של צדיק וכו'. פי' ע"ד דאיתא בערכין בפרק המוכר שדהו שיהושע נענש שחיסר הקב"ה אות משמו בשביל שהיה לו זכות א"י ולא התפלל על יצה"ר ונ"ל למה נחסר לו אות ה' לפי דאיתא שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר יצה"ר מלבם ולומדים ולא היו שוכחים וכו' ואיתא ביוסף שלמדו גבריאל ע' לשון ולא קאמר עד

שהוסיף לו אות ה' שלא יהיה שוכח וא"כ הואיל ולא התפלל יהושע שיעקר יצה"ר וגרם שכחה לכך נגרע ממנו ה' שיהיה שוכח וק"ל:

פרק ה

וקרא עליו וזרח השמש וגו'. מה שמביא ראיה מתחלה מר"ע ושאר תנאים ואח"כ מביא מן שרה ומשה וכו' ונ"ל שמתחלה מביא ראיה מן אותן שקראו הפסוקים עליהם ואח"כ מביא ראיה מן הפסוקים שראוי לדרוש כך:

פרק ו

הקב"ה מחשלו בהרים. פי' מתחלה הולך בחזקה לקיום העולם ואח"כ מתיש הקב"ה כחו מפני בני אדם שאינן יכולין לעמוד בו ולסובלו דאל"כ קשה למה יוצא הרוח מתחלה בחוזק וק"ל וזה כוונת הפסוק יוצר הרים ובורא רוח פי' מחמת חוזק הרוחות ברא הרים:

פרק ז

היכן הם נוזלים בשחקים רבי יהושע אומר. כנ"ל הגירסא נכונה ולא כמ"כ וה"פ ששאל היאך נוזלים מן אוקינוס לשמים וע"ז אמר ר"י העננים מתגברין מן הארץ עד השמים וכו':

א"ר יהושע קשה יום וכו' כצ"ל ועי כל זה בבראשית רבה פ' י"ג בפי' מ"כ ובפירושי:

כיצד הארץ היתה שותה כצ"ל:

על דעתיה דר"א וכו'. מילתא באנפי נפשיה וקאי אדלעיל:

פרק ח

מה הן לעשות בית הכסא. כצ"ל:

לא ישובון. אחר שנדבקו במינות אינם שבים ואם שבים לעשות תשובה מן המינות אזי ממהרין למות מתוך כפיות יצרם:

אמר לון ועל מגן. עי' מ"כ ול"נ שמלת על מגן בניחותא שהם היו מקלסים אותו שנתן לו הש"י סיוע מן השמים שנצח אותם שהוא נגד טבע לנצח המינים כדלעיל והוא השיב אותם בחנם אתם מקלסים אותי הלואי שלא זכיתי לשבח זה כי יותר הפסדתי ממה שהרווחתי שהפסדתי תורתי דברי תורה ועסקתי במינות כנ"ל:

פרק ט

עורות תחשים. ואין להקשות מאין כל חדש תחת השמש לפי שהיא רק לצורך שעה ואח"כ נגנז ותדע לפי דאיתא בזוהר ויראהו ה' את כל הארץ שהראהו אור הגנוז ולמ"ד ויהי האור הן הן המאורות קשה היאך נברא כאן אור הגנוז אלא הואיל והוה רק לפי שעה א"נ י"ל הואיל וירדה מן השמים לארץ לא נקראת דבר חדש ועוד תירוץ שמעתי

הואיל והוא לצורך גבוה ש"ד ולר"א שאמר קרש היה שמה ע"ד דאיתא קרש זהו טבי' דבי עלאי א"כ הואיל ויש דוגמתה בעולם אף שאינו גדולה כל כך אינו נקרא בשביל זה דבר חדש וק"ל:

פרק י

אפילו מה שתלמיד ותיק וכו'. פי' לפי שכל הנשמות היו בהר סיני וקבלו חלקם שם והכל נאמרה ע"י משה א"כ על כרחך שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר ניתן ע"י משה וק"ל:

פרק יא

ואמר שלמה וכו'. פי' שאמר שלמה אני ראיתי להקב"ה שישב בין הזקנים ומביא ראיה שאמר בסוף משלי נודע בשערים בעלה וזה נדרש על השכינה בזוהר פרשת וירא:

עתיד להיות ראש מחולה. פי' ע"ד מחול הכרם פי' עגולה והקב"ה יהיה המרכז בתוך העגולה שהוא ראש לעגולה א"נ שכוונת המדרש במה שאמר ראש מחולה ע"ד דאיתא שלעתיד יהיה מחיצת ישראל לפנים ממ"ה וזה שאמר שיהיה הקב"ה ראש להם ולא שום מלאך ומה שאמר והצדיקים מראים באצבע פי' מלאכים ישאלו את ישראל להראות להם השכינה וישראל מראים באצבע:

פרק יב

ר"י ורבי אוניה. וכן הני מ"ד דלעיל כולם ס"ל ששלשה עולמות ראה רק שפליגא בשעה שאמר דברי קהלת באיזו ערך היה:

פרק יג

לפי שהוא בענין וכו'. קאי על דברי רבי בון שפי' שיפוטו של ממון לז"א לפי וכו':

וכן ממהיר. כאן טעות גדול וצ"ל וכן עמים הר וגו' ונ"ל שהיה בחלקו של זבולן והיה ששה עשר מיל על ששה עשר מיל ושם לא היה לגזול כי שם היה חלזון וחול ובאם שהיה בא אחד ממדינה אחרת וגוזל בלא ממון לא היה מועיל הצבע כלום אלא צריך היה לקנות דוקא בדמים מזבולן ונתן הכתוב סימן לזה ואמר שם יזבחו זבחי צדק שכל הנוטל וכו' ועי' בפ"ק דמגילה ובפירש"י שם ותבין ולא כפי' מ"כ או יש להגיה ממכיר כמו דאיתא לשון זה ביהושע י"ג לחצי בני מכיר ע"ש או יש להגיה וכן מדינת מכיר ג"כ לא היה מן הגזל לפי שמתחלה מביא גד וראובן וכן חצי שבט מנשה שהוא מכיר בן מנשה גם כן לא היה מן הגזל וק"ל:

פרשה ב

פרק ב

ששחקה עליהם מדת הדין. פי' ע"ד ה' ילעג למו ששוחק על הנענש. והולל לשון ערבוב מענין סבאך מהול במים. ולפי ששלמה לא נתכוון לעבור והיה בוטח שאף שירבה נשים לא יסור לכן אמר לשון ערבוב בעלמא שערבב הענין במה שסמך ע"ז. וא"ת והיכן נכתב עונש ע"ז וי"ל שנשמע מכלל הן וכו' לפי שאמר למען יאריך ימים מכלל הן אתה שומע לאו. ואע"ג דכתיב ברישא לא ירבה לו סוסים וכן היה לשלמה מ' אלף ארוות סוסים וי"ל הואיל וזה החטא היה בגופו חמיר טפי:

פרק יא

אלא הם נאים ומשובחים. פי' ע"ד דאיתא במדרש שהיה הקב"ה בורא עולמות ומחריבם ואמר דין הניין לי. וז"פ נאים ומשובחים פי' אותן שהיו נאים ומשובחים בעיני הקב"ה:

פרשה ג

פרק יא

ראוי היה אדם הראשון. שיעמדו ממנו י"ב שבטים וכו' חזר ואמר ומה שני בנים נתתי לו ועמד אחד מהם והרג לאחיו וכו' וזה כוונת מ"ר בפרשת תולדות בפסוק א"כ למה זה אנכי אם עתיד אני להעמיד י"ב שבטים פי' הואיל ואיתא לעיל ויתרוצצו הבנים בקרבה שבקש עשו להרוג את יעקב וז"ש אם עתיד להעמיד י"ב שבטים פי' אם עכשיו שאני מוליד ב' רוצה אחד להרוג את אחיו א"כ היאך היה אם הייתי מעמיד י"ב שבטים:

עטיש ההוא ינוקא וכו'. עי' ביפ"מ לפי שנזדמן מן השמים שנסתייע שהיה התינוק כאן מסתמא לא חפץ ה' לגלות השם וז"פ הפסוקים ויפן כה וכה וירא כי אין איש פי' מכח שראה שאין איש שמן השמים נסתייע שאין איש לכן הרגו בשם המפורש וז"ש דתן ואבירם הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי פי' ע"כ אתה רוצה להרוג את שנינו דאל"כ אין אתה רשאי לגלות שם המפורש ויאמר אכן נודע הדבר פירוש בשעה שהוצאתי את שם המפורש מפי כשהרגתי את המצרי ולא הרגשתי שיש שם אדם וא"כ לא היה מן השמים להזכיר שם המפורש וזה שנתיירא משה שנאמר ויירא משה פי' שנתיירא מעונש שמים על שגילה שם המפורש וק"ל. וזה כוונת רש"י בפרשת שמות בפסוק הלהרגני אתה אומר וגו' מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש פי' ז"ש הלהרגני וגו' שהואיל שנזדמן שהזכרת שם המפורש והיה אנחנו רואים והאיך נסתייע זה מן השמים אלא ע"כ שאתה רוצה להרגנו ג"כ וא"כ שפיר הזכרת השם שאנחנו כלא היה

ונחשבנו כמתים ולכך נזדמן מן השמים שתזכיר השם ונתיירא משה מעונש שמים ואמר אכן נודע הדבר פירוש מה שהוצאתי בפי השם נודע ולא שפיר עשיתי שהזכרתי השם ושמעו אותן אנשים ואני לא ראיתים:

פרק טז

כל כך למה. פי' איך לא כיסו את הדם אחר שהיה במקום קדוש כזה לכך אמר להעלות חימה פי' שמאת ה' היתה זאת כדי שיבא נבוזראדן וינקום נקם כי ז' עבירות היה שם והיה חטאתם כבדה:

פרשה ד

פרק ז

אדדת של מלאך המות. פירוש ששם תלויים כל הנשמות של כל העולם וכן איתא בזוהר ובכמה מקומות אבל זה הדרש לא שייך כאן אלא הוחלף מן ושבתי אני וארא דמעת וגו' דלעיל וכן משמע מפירש"י וכן הוא בספרי בהדיא ורש"י פי' וארא ברוח הקדש והמדרש מפרש ראיה ממש שראה אותן ממש באדרת מ"ה א"נ י"ל שנחליף מ"ה באותיות א"ה פי' אדם הראשון ועיין בספר ש"ר:

פרק ט

שתלו. כאן יש טעות הסופר וצ"ל שעלו וכן גבי יוסף צ"ל שעלה פי' שעלו לגדולה ולמלכות כי לא מצינו מי שנידן משפט מות וימלוך אחר כך כמו יוסף ומרדכי ואסתר יוסף היה נידן למיתה במקום אשר אסירי המלך וחייבי מיתות אסורים שם ואח"כ מלך ועלה לגדולה וכן מרדכי שהיה העץ מוכן עליו ואח"כ עלה לגדולה אסתר הלכה למלך שלא ברשות והיתה חייבת מיתה ועלתה אח"כ לגדולה לזאת אמר טובים השנים שעלו לגדולה וכדמפרש ואזיל ודו"ק ותמצא נחת:

פרק יז

בבית מקורך. פי' מבטן אמך ע"ש המקור יהיה מקראך לקבר ודרוש מקורך לתרווייהו דא"א שקאי על מקור כיון שכבר יצא:

וקדמך הכתוב. פירוש שקדמך הכתוב והקדים קודם על כן יהיו דבריך מעטים לפרש למה יהיו דבריך מעטים כי הוא קל וחומר כי האלהים בשמים וגו' לכך הקדים הכתוב הפסוק כי האלהים קודם הפסוק על כן יהיו דבריך מעטים ודלא כמתנות כהונה:

פרשה ה

פרק ד

לעזרה. פירוש בפתח העזרה לפי שחסור להביא חולין לעזרה על כן מעמידה בפתח העזרה:

פרק ה

את מעשה ידיך מיעוט מצות וכו'. נ"ל בן המחבר לפי דאיתא אין מקיפין בחילול השם אחד שוגג ואחד מזיד רב אמר שאין עושות כחנוני המקיף ושמואל אמר שאם היא שקולה מכרעת וא"כ במ"ש לרב אין העונש של חילול השם שוים רק במדה זו שוים שממהרים לפרוע ולשמואל שוים הם בעונש וא"כ כוונת המדרש כאן שאל תאמר התנצלות שאתה שוגג אלא כשמואל ששוים הם בעונש ואיתא בריטב"א טעם שממהר הקב"ה לפרוע על חילול השם הוא מחמת שדברים הנוגעים לכבוד הקב"ה וחמת המלך וכו' והנה בעידן ריתחא מענשין אעשה וא"כ אף אם אתה סובר כרב שממהרים רק לפרוע ע"כ מוכח מיניה וביה שאם שקולה היא מכרעת. וזה שמסיים פן יקצוף ה' על קולך וחבל מעשה ידיך פי' ע"י שיקצוף ה' ואז הוא מעניש בעידן ריתחא אף אעשה וא"כ ע"כ יהיו העונות מרובים על הזכיות לפי שאם שקולה מצות עשה שקיימת ומצות לא תעשה שעברת ויצורף לזה מצות עשה שלא קיימת ע"כ המה מכריעים ודוק היטב:

פרק ו

ג' דברים מבטלין. פי' כל ג' בעינן דאי אחת אין לו ראיה מקרא דדילמא כל ג' בעינן אלא ע"כ כל ג' בעינן וזה רמז במה שאמר ושלשתן בפסוק א' פירוש הואיל וכתובים בקרא אחד ע"כ בעינן כל שלשתן:

אל הקיר. ואע"ג דבעי לגופא שמתפלל צריך להסיב פניו אל הקיר וי"ל מדלא קאמר לקיר ואמר אל הקיר פי' לקיר ידוע א"נ הואיל ושכינה למעלה מראשותיו של חולה א"כ היה לו להתפלל לצד ראשו ולא לקיר אלא שמרמז לקיר של רחב וכו' אבל קשה דהרי אחז"ל שיחזקיה תלה בזכות עצמו כמו שאמר זכור נא את אשר התהלכתי וגו' וי"ל הואיל ועשה עיקר לזכות עצמו נתלה לו בזכות אחרים:

קיר אחת. אע"ג דכתיב ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה וי"ל ע"ד דאיתא בגמרא ר"ז כד הוה מזמנה ליה הוה אזיל אמר אתייקרי דמתייקרי בי וכד הוה משדרי' ליה לא הוה מקבל א"כ אם לא היה עושה קיר לא היה נחשב כלום הכסא ושלחן ואדרבה היה נחשב למתנה לשונמית על שם אתייקרי וכו' אמנם הואיל ועשתה קיר זה היה נחשב לדבר גדול כל הני שעשתה שנקט רק קיר ולא שאר דברים הואיל ותלוי הדבר בקיר:

פרק י

ויענך וירעיבך וכי מאכל רעבון נתן להם וכו' ובספרי איתא הטעם שהעינוי היה שלא היה המן מוציא טעם של ה' מינים כמש"ה זכרנו הדגה וגו' וזה היה לטובתם של ישראל לפי שה' דברים אלו גורמים השכחה וזה שמסיים להודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' שלא יועיל זה כי אם צריך עוד לתקנה זו דאיתא בעירובין פרק ה' א"ל שמואל לר"י שיננא פתח פומך קרי ותני כי היכי דתורך חיין ותתקיים בידך דכתיב כי חיים הם למוצאיהם בפה וז"ש הכתוב כי על כל מוצא פי ה' יחיה פי' שיוציא בשפתים דוקא ואמרתי טעם למה גורמת חיים לפי דאיתא בזוהר ויהי לנפש חיה לזריזותא כי כשעושה האדם בעצלות אז הוא כמת וזש"ה ולחם עצלות לא תאכל ומש"ה ואלה המצות אשר יעשה האדם וחי בהם ונ"ל שמאן דגרס בלחישה היא עצלות ובהיפוך היא זריזות לכך גורמת חיים:

תתהפך. פי' שלאחר מיתתו של אדם מתהפך חותם שלו לחומר ויתיצבו כמו לבוש בתחיית המתים א"נ יש לפרש בלשון בתמיה שאחר שנשתנו ושב לעפרו במותו תחזור בו חותם צורתו כחומר ביד היוצר שאחר שנשחת הכלי שב היוצר ויעשהו כצורתו הראשונה ומ"מ מדכתיב ויתיצבו כמו לבוש משמע שיעמדו בתחיית המתים מלובשים אבל קשה היאך תלוי העיקר הגוף בלבוש וי"ל שפירושו כמו לבוש החטה שאע"פ שנקברים ערומים יוצאים במלבושים א"נ י"ל דאתא לאשמועינן שיעמדו הגופים במומן ואח"כ יתרפאו כדאיתא לעיל:

כל זמן כו'. ואע"ג שהכל בידי שמים וי"ל הואיל והם חסידי אומות העולם הקב"ה מסייען ע"ד הבא לטהר מסייעין לו ומ"מ אלולי היה עושה בשביל ישראל לא היה מועיל זכותם להביאם למעלה זו:

פרק יא

אבל ת"ח. ואע"ג דכתיב וזרח השמש ובא השמש וי"ל דמ"מ אינו גדול כ"כ כמו הראשון שהדורות מתמעטין והולכין ע"ד שאמרו חז"ל אם ראשונים כמלאכים וכו' א"נ י"ל שעכ"פ לאלו אנשים אין לו תמורה שזה במזרח וזה במערב א"נ י"ל שלאו כל אדם זוכה ללמוד:

אמר ר' לוי וכו'. דקשה למה צריך לק"ו וי"ל דשמא תאמר שהוא טובה לאדם העדר ע"ד דאיתא שכל זמן שהם חיים נלחמים ביצרם א"נ לפי שמיתתם מכפרת על עון הדור לז"א ומייתי ק"ו אנו שאבדנו פי' אף שיש לאיזו אנשים תועלת על כל פנים לנו אין תועלת אי

נמי יש לומר הואיל שכמה טעמים מפני הרעה נאסף צדיק רק שתאמר די לצרה בשעתה לזה מביא ק"ו שהשבטים מציאה מצאו ודאגו על העתיד ודו"ק:

פרשה ז

פרק א

אלא דוד שנמשח בשמן המשחה וכו'. וזה נ"ל פי' הפסוק בפרשת במדבר וז"ל ואלה בני אהרן הכהנים המשוחים אשר מלא ידם לכהן וימת נ דב ואביהוא ויכהן אלעזר ואיתמר וגו' ובנים לא היו להם וקשה והלא כמה פעמים נזכר מיתתם ולמה לא נזכר זה שלא היה להם בנים ומצורף לזה איתא במדרש אר"א אילו היה להם בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר למה נ"מ הורה לנו תורה זאת אלא נ"ל דה"פ לפי דאיתא בגמרא דב"ב עוד טעם על שנאמר גבי דוד שכיבה לפי שהניח בן כמותו ופי' ע"כ דבעינן תרוייהו דאל"כ קשה והלא גבי יעקב שהניח בנים כמותו ואעפ"כ נאמר בו מיתה וכו' וזה פירוש הכתוב כאן ואלה בני אהרן הכהנים המשוחים וגו' וימת נדב ואביהוא קשה היאך אומר מיתה גבייהו הואיל והיו משוחים לז"א ובנים לא היו להם רק שקשה לר"א והלא בעינן שירשו בניו גדולתו לז"א אילו היה להם בנים היו יורשים גדולתו ודוק וזה פירוש המדרש ש"ט ויקרבו ימי דוד למות הימים מתים וצדיקים קיימים לעולם פירוש שקשה למדרש היאך אומר גבי דוד מיתה לז"א הימים מתים וצדיקים קיימים והמיתה קאי על הימים:

פרק ב

שמא יפסק הסנדל. עיין לעיל מה שחדשתי שם ותמצא נחת:

פרק ד

משל דרבי יצחק. קאי אסיפא דקרא באשר שהוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו וכו' כמו ששאל העבד לרבו היכן מוכרים חפצים טובים ואמר במקום שקונין רוב בני אדם מסתמא הם טובים כך כאן באשר שהוא סוף כל אדם מסתמא המיתה יותר טוב מן החיים וכמו שאמר החכם לעיל ושבח אני את המתים וגו' וק"ל:

פרק ח

שהכפיל. פירוש על ממון שהיה לו קודם פורענות כדכתיב ויהי לו י"ד אלף צאן ומעיקרא היה לו ז' אלף:

שהוא קונה סחורה. פירוש שהוא המשל שלפי הטעם מה שקונה בנעוריו הוא משתכר לפי שהוא חריף במשא ומתן ומכל מקום פעמים שמצליח בסחורה שקנה לעת זקנותו כך התורה כדאיתא הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש מכ מקום

לפעמים משתכח תורה שלומד בנערותו על ידי שעוסק בדברים אחרים ומה שלומד בזקנתו מתקיים בידו ולקרא דלעיל מיניה דבק דכתיב כי העושק יהולל חכם:

פרק יא

בתמני עשר כנשיתא. פי' שעשאו לו י"ח מושבות א"נ בדרך שהוליכו אותו לבית הקברות היה י"ח בתי כנסיות ורמז בזה שרבי לא מת כדאיתא בירושלמי דכלאים פרק ט' רבי יהודה הוה יתיב ליה בצפורן י"ז שנה וקרא על גרמי ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה כי היה גלגול יעקב:

פרק כג

מן הקבלה אתה מלקני. ואף על גב דאיכא כמה מילתא דילפינן מקבלה כגון ממשקה ישראל וכו' והא דאמרינן ד"ת מדברי קבלה לא ילפינן פירוש ג"ש לא ילפינן משא"כ שאר דברים ילפינן וי"נ דהכי קאמר ומקבלה פירוש דהתם שאני שהיה הוראת שעה למגדר מלתא לפי שנתערבו ישראל בנכריות ועזבו נשותיהן ולהכי איצטרך כתורה יעשה פי' שהוא כדין ויעקב סבר אדרבה לישנא קלילא הוא כתורה יעשה פירוש לפי שעה וכן ראוי לדון לפי שעה והא דלא הביא ראייה מתחלה מפסוק כי יסיר משום דלא מפרש בהדיא רק אחר שהביא כתורה יעשה ע"כ כי יסיר פירושו הכי:

פרשה ח

פרק ב

פי מלך מלכי המלכים וכו'. פי' לפי דאיתא בירושלמי שחמ"ו אמרו מקרא זה לנ"נ פירוש אף שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יפרקו עול המלכות מהם לא לדברים אלו היה השבועה כי השביען למלכיות בדורו של שמד ואם כן כך אמרו אני פי מלך אשמור ועל דברת לא יהיה שבועת לא תשא פירוש הלא לכם השבועה גם כן שלא תכופו אותנו למרוד בהקב"ה:

פרק ד

ועל לא תנסו השיב כתיב לא תנסו את ה' אבל האלהים נסה את אברהם וכן הוא בהדיא בב"ר:

פרק ה

ביעור חמץ. לפי שקשה למדרש אמאי נקט קרא לישנא שומר מצוה הוה ליה למימר עושי מצוה לא ידע דבר רע לז"א שהיתה עוסקת בביעור חמץ וזה הוא רק שימור והרחקה כדאיתא שמן התורה מותר בחמץ עד ו' שעות זמן שחיטת הפסח וחכמים עשאו שימור

לד"ת ואמרו אוכלין כל ד' ותולין כל ה' ושורפין תחלת שש וכאן היה בפסח לכן נופל יפה לשון שומר שהיתה מבערת חמץ לשון שימור למצוה וק"ל:

פרק טז

ואינו עושה. ע"כ הוא לפ"ד של ר' יונה שדרש מאכל ומשתה על התורה ומה"ט ג"כ בפסוק אח"ז שינה בעיניו וגו' ג"כ לאו כמשמעו אלא מדבר בתשובה אך כדי שיפול עליו הלשון איננו רואה ואמר איננו רואה תשובה פי' שלא רואה מאחרים לכן אינו עושה ע"כ דברי רבי יונה כנ"ל והואיל ומדבר בתשובה פתח ואמר שני דברים וכו' הנה אציגה לך הגירסא ופירושה ואתה המעיין תראה בכאן ג' שורות מתחילין במלת קרובים ומסיים במלת קרובים לך וקשה להבין ע"כ תדע שטעות נפל בשני שורות אחרונות והמדפיס טעה בראותו שורה ראשונה וה"ג שני דברים טובים הם והמה הפוכים האחד קרוב ורחוק והשני רחוק וקרוב והדר מפרש תשובה קרובה לך כי קרוב ה' לכל קוראיו ומי שרוצה לעשות תשובה יעשה ואתה מרחיק ממך מיתה רחוקה ממך כי המיתה רחוק ומכוסה מבני אדם וסבור שימי שניו הרבה יהיו וקרובה לך כי פתאום יבא כי שמא יבא למחר כדלקמן סוף פסוק בכל עת עיין שם וק"ל:

פרשה ט

פרק א

אפילו אלו שפשטו ידיהם וכו'. דה"א דהוה מעוות שאי אפשר לתקן לפי שנתבטלו על ידי קרבנות וכל עבירות שבני אדם עושים אין להם תקנה וכפרה:

זריבתם וכו'. ובירושלמי דסנהדרין פי"א גרם עיקר זריבתן פירוש מתחלה בחלוטין באו הגשמים עליהם פי' שלא תאמר שנתחממו באש שירד אז עם הגשם רק הקב"ה הרתיח אותם מתחלה בגיהנם:

פרק י

מאן הוא דכלום. פירוש שנכלם ונתבייש מן איזו אדם ומדבר בשביל כלימותיו פירוש שמשיב לו נוח שלא נברא אנא תהיה מן אותם ששומעים חרפתן ואינם משיבין ר"ח אמר לו זה בשביל שהיו מביישין לו ואמרו לו לית את כדאי והוא היה משיב להן והיה מדמה את עצמו לר"ח והרע על זה כנ"ל ופי' מ"כ דחיק בעיני ובשביל זה מביא אח"ז מעשה דרב אסי שהיה גדול מר"ל ולא היה כדאי:

פרק יא

שלא נתגלה לך. כי ליוסף לא נתגלה מעשה יהודה וראובן נתגלה לי מכש"כ הבכורה מה שאמר כי זה הבכור מכש"כ שאני יודע:

כי מצאת חן וגו'. טעות סופר וצ"ל ואדעך למען אמצא חן בעיניך והקב"ה השיב לו אח"כ אל תוסף וגו' ולפ"ז נופל יפה הלשון ולא ליודעים לפי שאמר ואדעך וגו':

פרק יג

זו מחשבתן של רמאים. פירוש מזה הפסוק הרמאים מלמדים לעשות רמאות כדלמטה ולמה אמר שלמה אלא ישרים דרכי ה' מחשבתן של רשעים שחושב בלבו שהעולם בלא השגחה כמו שאמר שלמה שהחכם הציל את העיר בחכמתו נגד מלך גדול ולא בהשגחת הקב"ה אף אני ג"כ אעשה חכמה לרמאות את הבריות וחושב שעושה ואין קב"ה משגיח בו והרמאות נקרא בלשון חכמה דכתיב אני תכמה שכנתי ערמה:

פרק יח

שיגמיא. פי' צירי דלתות. ואמרתי טעם הגון למה קצץ הדלתות עם צירי הדלתות לפי דאיתא בכלי יקר בשם הגאון ר"א ממיץ גבי ויאריכו הבדים פי' לפי שעד היום שנשאו הארון בכתף היו צריכין לבדים שיהיו יוצאין משני צדדים משא"כ כשהעמידו אותן בב"ה וזאת היתה מנוחה עדי עד אז היו מושכים הבדים לצד אחד ונעשה נס שלא זזו ממקומן והיו קבועים כבמסמורת ולכך לכל הדלתות לא היה פרוכת ולדלת זה היה לו פרוכת כדי שלא יסתכלו לפי שהדלת לא היה יכולה לסגור עצמה מפני הבדים והנה אי' שחזקיה קיצץ דלתות ההיכל ולא הודו לו לפי שהיה לו לבטוח בה' שאמר וגנותי על העיר הזאת רק שהתנצלות חזקיה היה שאין סומכין על הנס כמו שמצינו גבי יעקב ודעת החכמים שלא הודו לו היה משום שזכותא דרבים שאני ולכן קיצץ דלתות ההיכל ממ"נ שאם סומכין על הנס בזכותא דרבים א"כ יש לסמוך על נס של הארכת הבדים שיהיו כך בולטין לעולם וא"כ הדלת הוא לא לצורך ודוק כנ"ל בן המחבר:

פרשה י

פרק א

חציו זכאי. ושמעתי מירושלמי אחד שזה היה טעם של מחצית השקל כדי שידמה האדם בעצמו שהוא חציו זכאי וחציו חייב ודוק:

פרק יא

מוטרף. צריך לומר מעורר לפי שכל נחש היא מצורעת או מפני שכל שנה פושטין עורה:

פרק טו

שעומד במשנתו. פירוש שפסק ממשנתו על דרך ויעמוד השטן או יש לומר על דרך ולהג הרבה יגיעת בשר שהוא לומד הרבה מדעתו ולא מחזיר על מה שלמד מרבותיו שלא ישכח אלא רוצה ללמוד הרבה ומתוך כך תיגענו להג הרבה יגיעות בשר:

פרשה יב

פרק ה

מהיכן אדם מציץ כצ"ל. ומן ויסתבל החגב קא דריש שהוא לשון מציץ ומן וינאץ השקד דרש אלו קרסוליו שפוקרין וממהרין ונהפך כאן הגירסא וגירסא אמיתת היא לעיל וכן גירסת רש"י בחומש וע"ש בגליון ותבין:

פרק ט

החזיק עשיר כו'. נ"ל שכוונתם לומר שכל תענוגי עולם הזה הכל רק התאוה שמתאוה האדם מתחלתו ואחר כך ימאס בעיניו ואמר עשיר כשיחזיק דבר טוב מתחלה רעב הוא לו וכשנתיישן אצלו עשאו למרמס ולא זו עשיר גם עני כי דל חלקו ג"כ כך ולא זו עני אפי' דלי דלות ולז"א דל גבוה ממנו ג"כ אין בידו אלא התאוה מתחלה ולבסוף כשנתיישן אצלו ג"כ נמאס בעיניו חלקו שמעיז בו עשיר כללא דמלתא שאין בידם אלא הבל התאוה לז"א לזה תאוה וכו' ונקט עשיר ודל ודלי דלות לפי שנכתב בפסוק ב' פעמים הכל:

פרק יג

וכיון שמת. פי' סוף דבר הכל נשמע לפי שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהן ושם הם משיגים הכל וק"ל:

כי זה. פי' העושה זה האמור שם את האלהים ירא ומצותיו שמור הוא ככל האדם ומה שמרמז כאן דוקא לרבי לוי נראה דקאי אירשא דכתיב ביקש קהלת למצוא דברי חפץ דברי חכמים כדרבונות ויותר מהמה וכו' ורבי לוי היה בקי בתורה בכתב ובע"פ וכל הספרים וזה לתכלית יראת ה' כדי שידע האיך לעבדו: